

NOI DOCUMENTE PRIVIND VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI IULIU MANIU

Fondul Iuliu Maniu de la Arhivele Statului din Cluj-Napoca, descoperit recent de noi (dosar 1293), ne-a pus pe urmele unor documente importante privind viața și activitatea fruntașului Partidului Național Român, al președintelui Consiliului Dirigent sau, mai târziu, a președintelui Partidului Național Țărănesc, documentele provenind din etape diferite ale activității sale politice, din 1918 până în 1937.

Primele trei documente vizează activitatea depusă de Iuliu Maniu ca președinte al Comitetului Național Român, cu sediul la Arad, pentru păstrarea controlului asupra forțelor armate române, provenite din trupele dezafectate de după prăbușirea Austro-Ungariei. Avându-l alături pe generalul Boeriu, apoi pe generalul de divizie Moga, el a putut - și cu ajutorul colonelului Silviu Herbay, cum aflăm din documentul de față - să dirijeze trupele spre țară, unde aveau să primească noi misiuni. Retragerea trupelor din Austria se făcea în colaborare strânsă cu trupele din Italia, care formaseră Legiunea Română și ieșiseră de sub conducerea austriacă.

Al doilea document vorbește despre participarea trupelor române la campania din Ungaria împotriva lui Bela Khun, iar al treilea vine cu date despre ceea ce se întâmpla la Conferința de pace de la Paris (radiograma lui Vaida-Voevod).

În 1922, când se va sărbători Unirea în marea catedrală de la Alba Iulia în prezența regelui, Maniu va primi și felicitările poetei Riria Xenopol, văduva lui A. D. Xenopol, care îl va felicita în cuvinte deosebit de calde, dovadă recunoașterea rolului său hotărâtor în actul de realizare a Marii Uniri. Același lucru îl va face peste ani, în 1934, și generalul Schina, care rememorează, o dată cu trecerea timpului, anul când divizia sa a fost primită la Sibiu de președintele Consiliului Dirigent, adică Iuliu Maniu.

Mai important decât oricare din documentele de față ni se pare raportul despre situația românilor din afara granițelor țării, înaintat lui Maniu la 8 aprilie 1937 de către P. Pavel, care a depus o muncă laborioasă în vederea documentării și întocmirii actului respectiv. Raportul folosește date provenind din surse diverse și reușește să clarifice în mare situația românilor trăitori în S.U.A. și Canada, în Cehoslovacia, în Ungaria, în Rusia sovietică, în Iugoslavia, Bulgaria, Albania și Grecia. După datele oferite de raport, numărul românilor trăitori în afară ar fi depășit cifra de două milioane de suflete. Majoritatea acestora nu beneficiau de drepturi naționale și nici de școli proprii, astfel că pericolul deznaționalizării lor era iminent. Pe deasupra, ei duceau lipsă acută de preoți, iar slujba în limba română începea să fie tot mai rară, mărind astfel pericolul desprinderii indivizilor de comunitate.

Dezvăluind "situația dezastruoasă" a acestor enclave românești, autorul raportului avea desigur în vedere luarea unor măsuri urgente de redresare a condițiilor de viață, de școlarizare și afirmare culturală prin limbă a populațiilor românești din țările vecine, pentru care trebuia intervenit politic. Bănuim că președintele Partidului Național Țărănesc a luat unele măsuri în acest sens.

Documentele se publică după originalele lor aflate la Arhivele Statului din Cluj-Napoca, fondul Iuliu Maniu, dosar 1293.

MIRCEA POPA

NEW DOCUMENTS REGARDING IULIU MANIU'S LIFE AND WORK

SUMMARY

The author offers through the present study several unique documents discovered in the Iuliu Maniu fund at the State's Archives from Cluj-Napoca, belonging to different stages of his political activity, from 1918 to 1937. The most significant of these is the account on the situation of the Romanians abroad which Iuliu Maniu handed to P. Pavel, and which relates about the "tragic situation" of these Romanian enclaves.

ANEXA

I.

Raport nr. 1

Colonel Silviu Herbay

Către Consiliul Național în Arad

Viena, la 14 / XI 1918

În 13 / XI, sosit în Viena după-ameazi, în ședința secției militare a Senatului ofițerilor și soldaților români, sub prezidiul Dlui general Boeriu, am schițat situațiunea mie cunoscută din Arad. În privința împrumutului aștept venirea dlui Maniu.

Ce se oferă la trimiterea trupelor aici disponibile - cam de 2000 de oameni înarmați - până acum nu s-a putut rezolva în mod favorabil, căci nordul Ungariei este deschis, iar prin Croația am fost deocamdată, de guvernul din Zagreb, refuzați. Verosimil vom trimite în zilele proxime o comisiune mixtă la Zagreb pentru scopul acesta. În caz, deși încercarea aceasta va fi zadarnică, intenționăm de a trimite soldații aceștia prin Croația-Slavonia cu direcția Arad, fără arme. Ofițerii disponibili - cam 100-voim în cazul acesta să-i expediem pe diferite linii ferate la Arad, resp[ectiv] la sediul Consiliului Național Român.

Dacă am obține permisiunea de a trimite prin Croația soldați armați, atunci intenționăm să pășim, în legătură cu comanda supremă italiană, să ne pună legiunea română din Italia, eventual și prizonieri înarmați, la dispoziție.

De la biroul central pentru transporturi a aflat dl căpitan Ilcuș că peste vreo 2 zile va fi plecarea transporturilor de pe frontul italian săvârșită, așa dar intențiunea noastră de a strânge trupele române care vin de pe acest front nu se mai poate realiza. Știrile acestea vor fi controlate zilele următoare. Rezultatul îl voi raporta.

Raportul acesta e încredințat dlui căpitan Iuliu Montani.

S-a exprimat părerea (dl Isopescul Grecul) ca să publicați în toate jurnalele noastre din Arad că toți ofițerii și amploaiții militari activi ori rez[erviști] etc. în decurs de 14 zile să se înscrie la Cons[iliul] Naț[ional] Rom[ân], ori la secția militară în Viena K. M. Mersaniu nr. 7, ori în Pesta, la comitetul național din Budapesta. Observând că altcum care nu să înscrie, se vor considera că au renunțat în prezent și viitor, necondiționat la orice serviciu militar ori civil în statul român. La înscriere să aducă cu sine date personale.

Hrbay colonel

II.

Comandamentul grupului de Nord
Cabinetul Comandantului

17/VI 1919, Debrețin

Scumpe Domnule Maniu,

Primind scrisoarea Dtale din 10 / VI ct., mă grăbesc a vă comunica că am acordat căpitanului Cantea un concediu de 15 zile spre a se duce la familia sa la București, în vederea căsătoriei cu d-șoara Mihaly.

Cât privește situația relativă la divizia a 16-a, îmi permit a Vă face cunoscut că greșala inițială pe care v-am semnalat-o în ianuarie, adică primirea "en bloc" a ofițerilor sași și cinstirea lor cu comandamente în tânăra armată ardeleană va avea consecințe funeste și-a produs roadele în timpul luptelor de la vest de Tokay. Toți ofițerii sași și chiar ardeleni au avut o conduită îndoielnică și trupa, care la început s-a luptat cu vitejie, văzându-se părăsită și descurajată de șefii săi, a început a da înapoi.

În luptele ulterioare, pentru a spăla rușinea de la Tokay, am încadrat batalioanele ardeleni cu ofițeri din Regat dintre cei mai distinși. Această bună încadrare a dat rezultate strălucite în bătălia de la Vencsellö, pe malul stâng al Tisei, unde batalionul al 2-lea din Regiment[ul] 82 Inf[anterie] condus de căpitanul Dumitrescu din Regat, a nimicit în lupta corp la corp 2 batalioane inamice ce trecuseră râul.

Pentru înălțarea morală a trupelor ardeleni am cerut comandantului trupelor din Transilvania să citeze prin ordin de zi această strălucită faptă de arme, iar Marele Cartier General să publice prin comunicatul oficial isprava ardelenilor noștri. Aici, până astăzi, nu s-a primit nici una, nici alta. Cât

privește organizarea zonei militare, vă trimit raportul ce am înaintat asupra chestiunii. Locot[enentul] Popescu vă va expune verbal situația de aici.

Primește, scumpe Domnule Maniu, cele mai călduroase salutări de la devotatul D-voastre,
General Holban

[adresa] D-lui Dr. Iuliu Maniu, Președintele Consiliului Dirigent Român. În mână

III.

Radiogramă de la Paris primită la 26 oct. 1919

D-Sale, Domnului Iuliu Maniu

Crișan Coltor pleacă la 25 octombrie. Nițescu este indispensabil pentru a nu compromite organizarea repatrierii transilvănenilor din America. Nu-l pot lăsa să plece. După marile servicii pe care Nițescu le-a adus aici, în America, Siberia și Rusia pentru repatrierea prizonierilor, nereușita sa în alegeri ar fi o rușine pentru partidul național. Lipsa aceasta de disciplină nu poate fi schimbată de către Nițescu în 4 zile înainte de alegeri; numai autoritatea partidului, personificată în tine, ar putea să asigure lui Nițescu o circumscripție.

Fiind singur[ul] delegat îmi este cu neputință să plec înainte de sosirea unui alt delegat, căci - în situația actuală - plecarea ar fi o demonstrație împotriva conferinței și ar produce dificultăți.

Vaida Voevod

IV.

10 decembrie 1922

Lui Iuliu Maniu

A. D. Xenopol, marele învățat și istoric, a spus: "să nu credeți hotarele sfărâmate decât atunci când se vor uni sufletele. Hotarele cercuite de dușmani puternici vor fi doborâte de puterile evoluției, cele sufletești numai de înțelepciunea neamului".

Cinste Ție, care ai știut să pășești peste toate hotarele și ai venit să înfăptuiești *unirea politică* a tuturor românilor.

Slavă ceasului sfânt care a însemnat acest mare fapt, recunoștință nețărnută lui Iuliu Maniu care a ascultat porunca vremii și a tuturor acelora ce l-au făcut să sune.

În amintirea marelui Xenopol apostolul adevăratei Uniri și văduvei lui

Riria A. D. Xenopol

V.

Legation De Roumanie en Suisse

Berna, 25 ianuarie 1928

Domnule Președinte,

Am onoarea a vă informa că am expediat prin poștă la adresa Dumneavoastră 2 volume cuprinzând studiile savanților străini favorabili tezei noastre în chestiunea optanților unguri, publicate sub îngrijirea acestei legățiuni.

Primiți vă rog Domnule Președinte încredințarea înaltei mele considerațiuni,

N. P. Comnen

[adresa] Domnului Iuliu Maniu, președintele Partidului Național Țărănesc, deputat, str. Băilor 1, Cluj

VI.

Societatea de cultură Macedo-Română
Calea Rahovei nr. 29

București 4 decembrie 1933

Stimate Domnule Iuliu Maniu,

Pentru a face cât mai bine cunoscută în opinia publică a țării ramura românilor macedoneni, Societatea de cultură Macedo-Română își ia permisiunea de a vă trimite alăturatele lucrări, cu speranța că aducem un real serviciu neamului nostru și cauzei românești în genere.

Primiți, vă rugăm, încredințarea înaltei noastre considerațiuni,
ss Președinte [și] Secretar general

VII.

28. IV. 1934

Scumpe și mult respectate Domnule Maniu,

Peste câteva zile se împlinesc 15 ani de când, trecând cu divizia din Basarabia în Ardeal, am avut fericirea de a mă prezenta la Sibiu Domniei Voastre, în pretoriul Președinției Consiliului Dirigent.

Gesturi mici, care ascund însă, în înfăptuirea lor, cele mai mari evenimente ce s-au desfășurat în istoria bimilenară a poporului nostru.

La amurgul vieții unei generațiuni era: realizarea visului născut în sufletele strămoșilor ei. Era crepusculul unei epoci de mari suferințe, care deschidea aurora strălucită a destinului neamului românesc.

Lacrămile pe care noi în copilărie le-am vărsat pe băncile școlii la citirea durerilor voastre, îndreptățesc astăzi, nemăsurata fericire ce ne cuprinde pe toți din Nistru până la Tisa.

Îmi permit scumpe Domnule Maniu ca în amintirea acelor clipe ce aparțin istoriei, să vă trimet aceste câteva pagini scrise în 1932, ce strâng, în forma lor umilă și modestă, subiectul pe care cu atât talent și autoritate l-ați expus deunăzi în splendida Dvoastră interpelare ce nu are nimic de învidiat strălucitului răspuns al dlui Titulescu.

Primiți, vă rog, odată cu aceasta și expresia celui mai afectuos devotament,

General Schina

VIII.

București, 8 aprilie 1937

Prea Stimate Domnule Președinte,

1) Alăturat îmi îngăduesc să trimit un tablou sumar despre situația și numărul românilor de peste hotare. Aș fi încântat dacă aș ști că el va putea completa alte date pe care le aveți în această materie. În tot cazul puteți să vă provocați la ele, dacă va fi cazul, fiind adunate din cele mai autorizate surse, după cum dovedește citațiile autorilor cunoscuți în domeniul etnografic și statistic.

2) De asemenea, spunându-mi Petrescu, că aveți nevoie de Pactul Societății Națiunilor, mă grăbesc să vă împrumut o lucrare din biblioteca mea, cea mai serioasă în această materie, în care veți găsi tot ce poate să vă intereseze și care formează o autoritate la Geneva.

3) În ce privește cartea lui Scotus Viator pe care o duce d. prof. Băilă, eu cred că îi voi scrie o recenzie într-o revistă de la Paris, ea având anumite lacune, erori și mai ales, ea neînsistând asupra activității Consiliului Dirigent. Zilele acestea voi trimite o scrisoare în acest sens directorului revistei *Tribune des Nations*.

4) Pe la sfârșitul lunii viitoare și în tot cazul la începutul lunii iunie voi fi și eu la Paris și vă puteți închipui ce fericit aș fi dacă acolo fiind, aș putea să vă întâlnesc. La Paris sau în altă parte a Franței.

5) Se observă o mare agitație la polonezi în legătură cu zvonul unui pact germano-sovietic. Presa din Moscova publică articole severe despre ușurința coloneilor de la Varșovia.

Vă urez călătorie bună, noroc și sănătate !

Al Dvoastră devotat,

P. Pavel

ROMÂNII DE PESTE HOTARE

Numărul total al românilor de peste hotare, după statisticile oficiale, tendențioase ale statelor interesate, nu este mai mare de 750.000, inclusiv românii din America. După alte statistici însă acest număr se ridică la cifra impunătoare de peste 2.000.000 suflete, și anume:

U.S.A. Canada, America de Sud:	200.000 suflete
Cehoslovacia	25.000 suflete
Ungaria	60.000 suflete
Rusia Sovietică	700.000 suflete
Jugoslavia	500.000 suflete
Bulgaria	200.000 suflete
Albania	50.000 suflete
Grecia	100.000 suflete

Total: 2.035.000 suflete

REPARTIZAREA LOR ÎN DIFERITE ȚĂRI

- *Românii din Cehoslovacia*: Prin tratatele de pace o parte a Maramureșului românesc a fost anexată, cu toate satele românești, Cehoslovaciei, întocmai ca județele: *Ung, Bereg, și Ugocia*, care de asemenea cuprindeau multe elemente românești.

Statisticianul italian, *Enrico Aci Monfosca* (*Le Minoranze nazionali contemplate dagli Atti internazionali*, vol. I, pag. 221), după recensământul din 15 Februarie 1921, ne arată în *Cehoslovacia cifra de 53.515 Români*. O altă statistică a acestuia ne arată *80.000 Români*, iar în harta naționalităților, tot a acestui autor, (pg. 254), *Românii din Cehoslovacia sunt trecuți din nou cu 53.000 suflete*.

Dr. Wilhelm Winckler dela Viena (*Statistisches Handbuch der europäischen Nationalitäten*, p. 93) ne arată abia *13.610 Români* în Cehoslovacia; iar *Josef Chmelar* (*La minorité polonaise en Tchecoslovaquie*), dă cifra de numai *12.641 suflete*, adăogând, că acești români au *4 școli publice, cu 26 clase pur românești*.

Adevărul însă este, că în *Cehoslovacia avem un număr de aproximativ 25.000 suflete românești*. În satele curat românești din vechiul comitat al Maramureșului, ca: *Apșa de jos, Apșa de mijloc, Slatina, Ocna-Slatina, Biserica Albă și cătunele lor*, acești români își au bisericile și școlile lor naționale.

- *Românii din Ungaria*: Prin tratatul de la Trianon au fost anexați Ungariei un număr de *60.000 Români*. Ei locuiesc în județele: *Bihor* (partea rămasă Ungariei), *Cenad, Arad* (partea rămasă Ungariei), *Jász, Hajdu, Borsod și Nógrád*.

Teritoriul locuit de frații noștri din Ungaria este de aproximativ 5000 km.p. Politica de maghiarizare a Ungariei a făcut ca în cei 18 ani de după război, prin statisticile lor scandalos de tendențioase, numărul românilor să fie redus cu 75 la sută, arătând în 1930 abia *16.221 suflete*.

În 1925 însă, deputatul ungar *Viktor Knaller* (în ședința din 13 Noembrie a Parlamentului din Budapesta), a spus, că *numărul Românilor din Ungaria e de aproximativ 50.000 suflete*.

Această cifră ne este confirmată de o mulțime de statistici streine (engleze, franceze, italiene, etc.) și românești.

În județul *Bihor* (rămas Ungariei) elementul românesc se menține în comunele: 1) *Almos*, 2) *Adony*, 3) *Apateu*, 4) *Bogomir*, 5) *Bedeu*, 6) *Cristur*, 7) *Uifalău*, 8) *Cocad*, 9) *Sărcad*, 10) *Comandi*, 11) *Furta*, 12) *Homorog*, 13) *Jaca*, 14) *Leta Mare*, 15) *Micherechiu*, 16) *Peterd*, 17) *Poceiu*, 18) *Paleu*, 19) *Săcal*, 20) *Ugra*, 21) *Veherd*, 22) *Virtiș*, etc. - Comunele: *Adony, Apateu, Leta Mare*,

Petardeu, Bedeu, Darvas, Jaca, Micherechiu, și Săcal, sunt locuite aproape în întregime de Români. Numai în județul Bihorului unguresc, locuiesc aproximativ 25.000 Români.

În județul Cenad Români locuiesc în comunele: 1) Bătania, 2) Chisiratoș, 3) Mezöhegyes, 4) Cenadul Unguresc (peste 2000), 5) Macău, etc. Datele noastre eparhiale din 1919/1920 ne arată, că în județul Cenad din Ungaria, bisericile românești au avut 8.000 credincioși.

În județul Arad (plasa Aletea, rămasă Ungariei) sunt români compacti în comunele: 1) Aletea, 2) Meghieșhaza, 3) Cămărașul Mare etc. Total: 2.300 - 2.500 suflete românești.

În județul Bichiș (Békés) sunt români în localitățile: 1) Ghiula (3.000 suflete), 2) Békéscsaba, 3) Ciorva, 3) Chitighaz (Kötegyháza) (aproape 4.000 suflete) 5) Vésztő etc. În total, cam 8000 suflete. - Actul No. 25/1933 al eparhiei ortodoxe române din Arad, privitor la românii din Bichiș ne spune: "Județul Bichiș are o populație românească de peste 8.000 suflete și două biserici".

În județul Csongrad sunt cam 1.500 români.

În partea rămasă Ungariei a județului Satu Mare locuiesc români în comunele: Csegöld, Csengerujfalu, Gacsáj, Nagjgéc, Pátyod, Rozsúly, Tyukod, Ura etc. în total aproximativ 6.000 suflete.

În județele Hajdu, Jász, Szabolcs, Borsod și Nograd, Români sunt aproape cu totul desnaționalizați.

Români din Ungaria care își mai păstrează și azi conștiința lor națională sunt în număr aproximativ de 60.000 suflete.

- Persecuțiile românilor din Ungaria. - Acest număr de români conștienți se va reduce simțitor repede de tot. Pentru că românii din Ungaria sunt minoritatea cea mai persecutată din Europa. Din 37 de școli confesionale ortodoxe și unite din preajma tratatului de pace, românii din Ungaria au ajuns astăzi să mai învețe carte românească abia în 2-3 școli, și în acestea numai în clasele I și a II-a. În restul școlilor confesionale românești de odinioară, din care învățătorii români au fost alungați, dascălii maghiari îi învață pe frații noștri a citi, scrie și a vorbi ungurește, apoi să ne urască.

Din 34 de parohii românești (18 ortodoxe și 16 greco-catolice române) din Ungaria de după Trianon, majoritatea au rămas fără preoți. Cele 18 parohii ortodoxe, abia au 5 preoți români, iar restul de 13 sunt și ele fără preoți. Deci din totalul de 34 parohii românești numai 8 sunt conduse de preoți români, iar restul de 26 au rămas fără conducători spirituali, lăsate pradă maghiarizării.

Orice manifestare de ordin național a acestor frați este înăbușită de Ungaria. Dacă România nu va face ceva pentru cei 60.000 de români din Ungaria, în cel mai scurt timp ei vor fi scoși din istorie.

- Români din U.R.S.S. (Români transnistrieni): - Români transnistrieni sunt cei mai numeroși. De la Iamopol de pe Nistru și de la limanul acestuia, elementul românesc sau moldovenesc, se întinde sub forma unui triunghi, al cărui vârf (la o distanță de aproape 250 Km.) trece peste Bug, adâncindu-se în interiorul Ucrainei. Acest triunghi se întinde în direcția Nord-Est, cuprinzând regiunea Tiraspol, Balta, Voznescinsk, apoi o parte din regiunea Odesei și a Nicolaevului.

În această regiune, Moldovenii (așa se numesc ei între ei), formează o masă compactă de element românesc. Extremitatea triunghiului românesc, la Răsărit, se termină la satul moldovenesc Glodoși, cam la 150 km. pe Nistru.

Satele moldovenești de peste Nistru, în mare parte, poartă denumiri curat românești. De pildă: Arcași, Balta, Bolovani, Botoșani, Bursucul, Carantina, Căprița, Cerna, Cernița, Coasa, Cornița, Cornorata, Coșnița, Cucul, Culmea, Grădinița, Doi Bani, Domnița, Dracul, Fântâni, Floarea, Iancul, Lăpușna, Lunga, Mălai, Mistuita, Moldovanca, Moșneagul, Pânzari, Pârâta, Păsata, Perișor, Pisarevca Română, Plopi, Plosca, Răsmerița, Scurtu, Slobozia (trei comune cu același nume), Strâmba, șapte Rediuri, Noi și Vechi, Șerbani, Tiraspol, Traiani, Vadu-Turcului, Valea Adâncă, Valea Hoțului și altele. Nume românești care de care mai frumoase.

D. Ștefan Ciobanu a arătat, că numărul românilor de peste Nistru ar fi de peste 800 mii suflete. A. Nour, i-a evaluat la peste 1.000.000 (Vezi: V. Harea, Români de peste Nistru, p. 14).

Republica moldovenească s-a înființat la 12 Oct. 1924, conform principiilor născute din revoluția comunistă. La 19 aprilie 1925, Congresul moldovenesc a adus o constituție republicii, delimitându-i fruntariile, care sunt departe de a-i cuprinde pe toți Români între limitele sale. Capitala republicii Tiraspol, oraș pe malul Nistrului. Reforma administrativă din 1934, a împărțit republica moldovenească în 13 raioane sau regiuni. Delegații raioanelor constituie un Comitet

executiv - un fel de parlament - la Tiraspol. În Sovietul Naționalităților dela Moscova, Republica moldovenească e reprezentată prin 5 delegați. Dintre aceștia abia unul e moldovean.

"În 1926, Românii transnistrieni aveau 65 școli moldovenești. Tot în acest an, bolșevicii au făcut pregătiri pentru deschiderea a încă 60 școli moldovenești. În republică se mai găsesc niște cursuri pentru învățători, 5 școli speciale profesionale, din cari una de agricultură, una de pomicultură și 3 școli tehnice; 2 muzee, 7 cinematografe, și 80 teatre sătești". (Ștefan Ciobanu, Republica moldovenească de peste Nistru și cultura română, în Cele trei Crișuri, Dec., 1935).

La Balta s-a mai înființat o "Editură de stat a Moldovei", unde se imprimă diverse cărți de propagandă comunistă.

- Românii din Jugoslavia: Numărul Românilor din Jugoslavia este de 500.000. Ei au o soarte foarte grea, fiind lipsiți de drepturi și astfel expuși unei desnaționalizări rapide. Ei pot fi împărțiți în trei grupuri:

I). - Cei din Regiunea Banatului jugoslav. (Românii bănățeni).

II).- Din regiunea Krainei, Pojarevăț, apoi a Moraviei și Timocului sârbesc. (Românii dunăreni), și

III). - Regiunea Macedoniei sârbești. (Românii macedoneni sau Aromânii). - În afară de aceste regiuni, românii mai trăesc în rânduri compacte și în ținuturile: Bacica și Barania, Croația și Slavonia, Bosnia și Herțegovina, apoi Dalmația și Muntenegru.

Italianul Attilio Tamaro (La lotta delle razze nell Europa Danubiana, p. 165), spune: "că Românii din Jugoslavia formează o unitate etnică de 500.000 suflete", între fruntariile regatului vecin.

Recensământul jugoslav din 1921 ne arată în întreaga Jugoslavie abia 229.398 Români. Statistica jugoslavă însă, este falsă. Cifra românilor din Banatul-jugoslav, de pildă, e redusă la mai bine de jumătate. În loc de 150.000 suflete românești, abia sunt arătați 72.377 Români. - Numărul de 150.000 reiese și din statistica maghiară din 1910 !

Un alt statistician italian, citat mai sus, Monfosca, arată la pag. 40, deasemenea 500 mii.

D. Sever Bocu (La Question du Banat, pg. 60) la rândul său ne arată o cifră de peste 500.000 suflete.

Numai în Banatul jugoslav sunt 46 comune pur românești, sau aproape. De pildă: Coșteiul, Votvodințul, Iabuca, Sălcița, Marcovăț, Mesici, Srediștea Mare, Srediștea Mică, Vloicovăț, Râtișor, Straja, Miclăuș, Oresnița, Grebena, Marghita, Sân-Ianăș, Nicolințul Mare, Marghita Mică, Seleuș, Dobrița, Alibunarul, Petrovăselea, Satu-Nou, Doloave, Glogon, Ofcea, Mramorac, Deliblata, Cuvin, Sârcia, Ecica-Română, Iacahida, Toracul Mare și Mic, Tosigul Mare, Uzdin (8000 Români) etc.

Populația românească din satele românești ale Banatului jugoslav atinge cifra de 150.000 suflete dimpreună cu cea orășănească din centrele: Vârșeț, Panciova, Biserica Albă, Becicherecul Mare și Chichinda.

În 1918, în comunele românești anexate astăzi Jugoslaviei erau 104 posturi de învățători, cari până la încheierea convenției școlare cu regatul vecin, au fost reduse la 16. Dela aplicarea acestei convenții, funcționează 83 învățători români, dintre care 36 cetățeni jugoslavi și 47 cetățeni români. Convenția a intrat în vigoare în 1935 și ea nu se aplică celor peste 350.000 de români din Craina, Morava, Timoc, Balcanii Sârbești și Macedonia sârbească, cari rămân tot fără școli în limba lor națională.

Biserica trece printr-o stare critică, deasemenea. Până astăzi n-am reușit să încheiem o convenție bisericească cu regatul vecin. Iar dacă ea se va face totuși, și nu se va aplica decât pe teritoriul limitat al Banatului jugoslav, atunci peste 350.000 români din Serbia Veche și Macedonia sârbească, vor fi aruncați în brațele slavizării.

Prin Tratatul de la St. Germain en Laye din 10 Septembrie 1919 și prin declarația făcută în fața Ligii Națiunilor la 5 Decembrie 1919, Jugoslavia s-a obligat la o protecțiune de drept a minorităților sale naționale. Aceste angajamente de ordin internațional, însă, au avut o aplicare extrem de restrânsă și până la încheierea convenției școlare cu România, frații noștri din Jugoslavia au avut un tratament cât se poate de sever, în care trăesc și astăzi cei 350.000 români, de cari vorbim mai sus.

- Românii din Bulgaria: - Numărul românilor din Bulgaria nu poate fi precizat bine, după statisticile bulgare. Din manualele lor școlare din preajma războiului balcanic rezultă că acest număr este de 80.000 suflete.

Statisticile bulgare de astăzi ne arată abia 57.000 suflete.

Ele sunt însă false. Se știe doar, că în jurul Vidinului și pe valea Timocului, Români dunăreni locuiesc în masse compacte. - Bulgarul *Mișeff*, membru al Academiei din Sofia, scria în *Otez Paisie* (1929), că "numai 32 sate sunt curat românești în ținutul Vidinului și alte 32 sunt bulgaro-române". Ori, adevărul este, că și astăzi avem în Bulgaria peste 60 sate cu majoritate covârșitoare românească.

Preotul bănățean *Samuil Draxin*, în veacul trecut (1868) a arătat că numărul Românilor dunăreni era peste 40.000 suflete, amintind chiar 52 sate curat românești.

Weigand (*Die rumänischen Dialekten der kleinen Walachei, Serbiens und Bulgariens*) scria în 1899 că români din jurul Vidinului trăesc în 33 sate curat românești, iar numărul lor se ridică neapărat la 50.000 suflete, căci cea mai mare parte din aceste sate erau mari.

G. Vâlsan (*Les Roumains de la Bulgarie et de Serbie*, Paris, 1918), arată, că după *Ischirkoff*, în 1905, trăiau în Bulgaria 88.109 români dunăreni și 10.000 români balcanici (sau Aromâni). După 30 de ani, Bulgaria ne arată în statisticele sale oficiale abia 57.065 suflete, adică jumătate.

Monfosca, pe care l-am mai citat, arată 57 sate cu populație majoritar românească.

E. Bucuța (Români dintre Vidin și Timoc) arată cifra rotundă de 100.000 suflete.

Revista *Timocul* a românilor refugiați din Bulgaria, (Numerii 4-6 din Apr. Mai Iunie 1936, pg. 2), dă cifra de 200.000 suflete.

Tratamentul românilor din Bulgaria este mai jalnic decât persecuțiile din fostul imperiu turcesc. Însuși d. *T. G. Vlaicoff*, fost ministru al instrucțiunii publice bulgare recunoaște în ziarul *Mir* (No. 8989-9001), "că Români nu se folosesc de drepturile ce le au minoritățile". Apoi: "Dând însă și acestora aceleași drepturi, atunci afirmația toleranței noastre va fi concretă și cu fruntea în sus, noi vom putea prezenta reclamațiunile noastre înaintea judecății opiniei publice mondiale".

Protecțiunea minorităților din Bulgaria a fost asigurată prin art. 49-57 ale *Tratatului dela Neuilly*, care însă n-a fost deloc aplicate românilor.

Școlile românești au fost suprimate, din bisericile românești s-au confiscat toate cărțile sfinte și li s-a interzis oficierea serviciului divin în limba românească.

În 1927 s-a încercat prin o petițiune minoritară înaintată Soc. Naț. de a cere școală românească, dar acei români cari au adunat semnăturile au fost arestați, maltratați și persecutați. *Memoriul confiscat de autoritățile polițienești*, iar inițiatorii mișcării obligați să se refugieze în România, din cauza răzbunării bulgare.

Orice încercare din partea României de a ameliora soarta fraților noștri, a rămas zădarnică.

- *Români din Albania*: - După însemnările diversilor etnografi, până la finea veacului trecut, români din Albania au populat peste 200 localități curat românești.

Statisticienii streini din secolul trecut, sfârșitul celui de-al XIX-lea, arată cam 200.000 suflete. - În 1929 numărul lor este evaluat de către românul *M. Popovici* la 50.000 suflete. *Monfosca* arată, în 1920, 30.000. Iar dr. *Otto Junghann* (*National minorities in Europa*, New York, pg. 64) arată în 1928 cifra de 55.000 români.

În ultimii 50 de ani sârmanii Aromâni au fost desnaționalizați, și din 200.000 astăzi abia mai avem în Albania vro 70.000 indivizi, cu conștiință națională, iar restul de 130.000 s-a desnaționalizat.

Sub stăpânirea turcilor în Balcani, Români din Albania și-au avut școlile și bisericile lor naționale, - astăzi nu le mai au.

În 1912 / 1913 Români din Albania aveau 15 școli naționale și șapte biserici.

Astăzi nici una. Nici școală și nici biserici. Desnaționalizarea merge deci cu pași gigantici înainte.

- *Români din Grecia*: - După o statistică din 1894, Grecia propriu zisă e arătată cu 100.000 locuitori valachi, iar Tesalia cu 120.000. Total: 220.000 Aromâni.

Tesalia a fost anexată Greciei la 1881. *Memoriul-protest al Aromânilor împotriva anexiunii*, ne arată în Tesalia și Epir o cifră de peste 200.000 Aromâni.

Otto Grübner (*Geographische Statistische Tabellen*, 1925) ne arată că Valahii și Albanezii locuiesc în Grecia, în număr de 200.000 suflete.

Enrico Aci Monfosca (op. cit. pg. 208) evaluează numărul Românilor din Grecia la peste 100.000 suflete. - Statisticile oficiale grecești ne arată însă numai 19.707 suflete. (Vezi: *Wilhelm Winkler: Statistisches Handbuch der europäischen Nationalitäten*, Wien 1931, Ed. Braumüller). - *Otto Junghann*, op.cit. pg. 64 arată însă că "numărul Românilor din Grecia e de 200.000 suflete", reprezentând un procent de 3,27 % din populația totală a țării. E o cifră care se apropie de realitate.

În 1912 / 1913, românii din Grecia aveau 2 școli comerciale, 31 școli primare mixte, 15 școli primare de băieți, 10 școli primare de fete, 85 de institutori, 39 de institutoare și 26 profesori.

În 1929 / 1930, avem numai 25 școli primare, frecventate de 946 elevi și conduse de 66 institutori români. Mai aveau un liceu la Grabena, un gimnaziu la Ianina și școală de comerț superior, la Salonic. Deci o situație inferioară față de 1912-1913.

Prin acordul din 1913, guvernul român și-a rezervat dreptul de a subvenționa școlile și bisericile române din Grecia, cari funcționează sub controlul statului elen.

Prin tratatul dela *Sèvres* din 10 Aug. 1920, li s-a dat Valahilor din Pind un fel de autonomie locală, în ce privește instituțiile lor culturale. Statul elen, în Ianuarie 1925, printr-un decret privitor la autonomia minorităților, a voit să le consfințească acest drept. Decretul însă n-a fost ratificat de guvernul grec, potrivit unei înțelegeri politice între *Politis*, ministrul Greciei la Paris și *Khalkoff*, din Sept. 1924.

În 1912 / 1913 Românii din Grecia aveau 26 biserici, 35 preoți și 45 cantori (în Macedonia divizată între cele patru state balcanice: 37 biserici, 60 preoți și 70 cantori).

După o statistică din 1930, Românii din Grecia au biserici în localitățile: *Veria, Selia de sus, Doliani, Gramaticova, Cândiova, Paticina, Cupa, Hrupiștea, Grebena, Turia și Salonic.*

Total: 10 biserici și 13 preoți.

- Aceasta este cifra și situația dezastruoasă a românilor de peste hotare, în câteva cuvinte.